

Article Type: Original

From Collapse to Reconstruction: The Role of Civil Society Organizations in Rebuilding Social Capital and Its Structural–Cognitive Dimensions in the University Sports Community

Reza HajiSharifi¹, Mehrdad Navabakhsh^{2*}, Hamed Mohammadi³

1. Ph.D Candidate in Cultural Sociology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Professor in Cultural Sociology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
3. Assistant Professor of Sociology, University of Religions and Denominations, Qom, Iran.

Received: 11/07/2025, **Revised:** 19/01/2026, **Accepted:** 22/02/2026

* Corresponding Author: Mehrdad Navabakhsh, E-mail: navabakhsh@srbiau.ir

How to Cite: Haji Sharifi R., Navabakhsh M., Mohammadi H. (2026). From Collapse to Reconstruction: The Role of Civil Society Organizations in Rebuilding Social Capital and Its Structural–Cognitive Dimensions in the University Sports Community. Sport Psychology Studies, 15(58), 99-123. In Persian

Extended Abstract

Background and Purpose

Social capital is one of the foundational concepts in contemporary social sciences, referring to networks of social relationships, mutual trust, shared norms, and social participation among individuals and groups. In recent decades, it has been recognized as a key factor in social development, social cohesion, and the quality of citizens' lives. Strong social capital facilitates cooperation, civic participation, and trust, whereas its weakness can lead to individualism, distrust, and reduced social participation. Bourdieu conceptualizes social capital as the aggregate of actual or potential resources linked to the possession of a

durable network of more or less institutionalized relationships of mutual acquaintance and recognition—in other words, membership in a group that provides each member with the backing of collectively owned capital and makes them worthy of "credit" (Tajbakhsh, 2013: 147). Coleman treats social capital not as a single entity but as a variety of different entities sharing two characteristics: they all consist of some aspect of social structure, and they facilitate certain actions of individuals who are within that structure (Coleman, 1998: 462). Fukuyama defines social capital as the set of informal values or norms shared among members of a group that permits cooperation among

them and reduces the costs of transactions and communication (Fukuyama, 2003: 9).

In organizational literature, social capital is typically differentiated into three dimensions: structural, cognitive, and relational. The structural dimension refers to objective patterns of relationships, networks, and ties among individuals; the cognitive dimension concerns shared understanding, language, narratives, and meanings; and the relational dimension encompasses the quality of relationships, trust, commitment, and norms of cooperation. In the academic environment, these dimensions manifest in scientific associations, student organizations, inter-university collaboration networks, and sports circles (structural); in a sense of academic identity, shared beliefs about the mission of science, and trust in the university institution (cognitive); and in the quality of faculty-student relationships, interdisciplinary cooperation, and commitment to shared departmental goals (relational).

Sport, as an inclusive social arena, has a particular capacity for producing and rebuilding social capital. University clubs, associations, and sports groups provide a space where individuals from heterogeneous groups interact outside formal hierarchies. Qualitative research on community sports clubs shows that participation generates specific structural features: networks, a sense of community, norms, and social adjustment. In post-crisis societies, the structural weakness of social capital—particularly in its bridging and linking dimensions—is the most significant obstacle to transforming sport management into an effective tool for

sustainable social cohesion. A case study of post-ISIS Iraq shows that the dominance of bonding ties not only fails to create cohesion but can exacerbate ethnic tensions within sports structures and prevent the formation of inclusive networks (Jassim & Salimi, 2026). The question, therefore, is what mechanisms can redirect sport from reproducing divides toward rebuilding bridging ties.

The answer can be sought in the role of civil society organizations. Civil society organizations refer to the sphere between state and market where citizens act voluntarily and independently of formal power structures in associations, organizations, and civic formations (Edwards, 2014). By providing platforms for voluntary participation, social interaction, collective activities, and a sense of social responsibility, these organizations can foster trust-based and cooperative relationships. In the academic environment, scientific associations, student groups, sports associations, and cultural centers are instances of civil society organizations. They strengthen the structural dimension of social capital by creating horizontal networks among students and faculty, and rebuild its cognitive dimension by producing shared meanings, collective identity, and mutual trust. Putnam argues that participation in associations and voluntary organizations leads to the formation of horizontal social networks, increased social trust, and strengthened social cooperation (Putnam, 2000). Accordingly, active membership and participation in civil society organizations is one of the most important indicators of social capital production.

However, recent social, cultural, and economic transformations have changed patterns of social interaction and civic participation among young people. In such conditions, the question of "collapse" and "reconstruction" of social capital in the academic community becomes doubly important. The term collapse here denotes the gradual erosion of social capital: reduced institutional trust, weakened voluntary participation in university sports activities, and a gap between formal university sports structures and informal collaboration networks among students and faculty. Empirical evidence on the state of social capital in Iran confirms this erosion. An analysis of the fifth (2005) and seventh (2020) waves of the World Values Survey shows that although trust in public institutions increased from 41.4% to 68%, other components of social capital—such as generalized trust, civic honesty, and active membership in non-governmental organizations—have declined. In 2020, about 85% of respondents considered people generally untrustworthy, and nearly 90% reported no active membership in civil society organizations (Navazeni & Harsij, 2026). This pattern indicates that social capital in Iran has appeared mainly in the form of in-group relations and closed identities—a pattern that, in Putnam's terms, undermines the expansion of bridging social capital and broader social cohesion. At the university level, research also shows that students' social participation in some universities is lower than the national level, and institutional trust in the university is evaluated lower than in other institutions.

In the field of sport, this erosion has specific consequences. Research shows

that a decline in social capital in society has negative consequences for sports participation, and any reduction in social networks, trust, and norms of cooperation affects individuals' participation in sports activities (Zhu & Kaplanidou, 2018; Eslami Marznakalate et al., 2013). A study on the relationship between social capital and sports participation among adolescents showed that among various dimensions of social capital, social participation significantly affects sports participation, and overall, social capital explained a considerable portion of the variance in sports participation. These findings indicate that the collapse of social capital is not merely an abstract issue but an practical obstacle to sports participation—and consequently, to rebuilding social ties through sport.

Under such conditions, "reconstruction" means restoring sport's capacity to play a bridging and cross-group role. International evidence shows that civil society organizations in post-crisis contexts, when they can provide safe spaces for interaction among heterogeneous groups, play an effective role in rebuilding social ties (Gao et al., 2014). A notable example is Community Building Mitrovica (CBM) in Kosovo, established after the 1998–1999 war as the first grassroots civil society organization in Mitrovica. By creating safe spaces for interaction between Albanian and Serbian youth—through programs such as the Mitrovica Rock School, which brings together Serbian, Albanian, Macedonian, and Roma youth—CBM was able to reduce the trust gap among ethnic groups and create sustainable patterns of cooperation (CBM, 2023; CBM, 2025).

This experience shows that rebuilding social capital through joint activities—including sports—is effective when civil society organizations can facilitate repeated and meaningful interactions among heterogeneous groups.

In the context of university sport, empirical evidence suggests that participation in university sports activities can create strong social networks and a sense of collective participation and, through the influence of social norms, encourage individuals to be more active. A systematic review of research on the role of social capital in students' physical activity showed that most network- and support-based forms of social capital—including emotional, informational, and practical support—have a positive and significant effect on students' physical activity, and this effect operates through mechanisms such as modeling, social norms, emotional support, and information diffusion (Gao et al., 2024; Marlier et al., 2015). These findings provide an important empirical basis for the argument that rebuilding social capital in the university sports community is not merely a normative ideal but a measurable process dependent on the quality of relationships and participation structures.

Nevertheless, direct evidence assessing the role of sports civil society organizations in rebuilding social capital in Iranian universities is very limited. Domestic research has focused more on measuring the relationship between social capital and sports participation among adolescents or athletes than on the role of civil society organizations as an independent variable in the reconstruction

process. To fill this gap, the present study not only considers the overall relationship between social capital and sports participation but also specifically examines the role of sports civil society organizations in two dimensions—structural (bridging network-building and a platform for voluntary participation) and cognitive (generation of trust, norms of cooperation, and shared meanings)—in the university sports community, focusing on Islamic Azad Universities in Tehran Province. These universities, due to their breadth, diversity of student population, and important role in higher education, provide a suitable context for studying this process. They bring together a wide range of students with different social, cultural, and economic backgrounds and, at the same time, have a high capacity for voluntary sports activities. Accordingly, the main research question is: what role do civil society organizations play in rebuilding social capital and its structural–cognitive dimensions in the university sports community, and how is this role evaluated from the perspective of lecturers and undergraduate students at Islamic Azad Universities in Tehran Province? The overall aim is to investigate the role of civil society organizations in rebuilding social capital in the university sports community, with sub-aims including examining the effect of these organizations' activities on social trust, social participation, social networks, social cohesion, and norms of cooperation, as well as examining the views of lecturers and students regarding this role.

The significance of this research can be explained from several aspects. First, social capital is a key element in

strengthening social cohesion and sustainable development, and societies with higher levels of social capital typically enjoy greater social trust, civic participation, and social cooperation. Second, young people, as one of the most important human resources of society, play a fundamental role in the country's social, cultural, and economic future, and strengthening social capital among them can pave the way for their more active participation in social and civic activities. Third, civil society organizations, as independent and participation-oriented institutions, can play an important role in strengthening social relationships and increasing social trust, and examining their role in rebuilding social capital can help better understand the existing capacities in society for strengthening civic participation. Fourth, sport, as an inclusive and low-cost arena, has a high capacity for creating cross-group interactions and rebuilding social ties, and studying it in the university context can help policymakers design more effective programs.

Materials and Methods

This study is applied in terms of purpose and descriptive-correlational in terms of method. Quantitative methods were used for data collection and analysis. The statistical population consisted of all lecturers and undergraduate students at Islamic Azad Universities in Tehran Province who participated in university sports activities (including public sports, championship sports, student sports associations, and extracurricular sports programs) or were involved in these activities at the time of the research. Using Cochran's formula, the sample size was

estimated at 384; after distributing the questionnaires, 380 valid questionnaires were analyzed, yielding a return rate of 98.9%. Stratified random sampling was used: the population was divided into two main strata—lecturers and undergraduate students—and samples were randomly selected from each stratum according to its share in the population.

A researcher-made questionnaire was used, consisting of two main sections. The first section covered demographic questions (gender, status as lecturer/student, sports activity background, and level of participation in university sports activities). The second section contained items related to the research variables on a five-point Likert scale (1 = strongly disagree to 5 = strongly agree), covering two main constructs: (a) sports civil society organizations, with four dimensions—civic participation, awareness and knowledge, trust in civil society organizations, and effectiveness of civil society organizations; and (b) social capital, with five dimensions—social trust, social participation, social networks, cohesion and solidarity, and responsibility (norms of cooperation).

Content validity was confirmed by five experts in sociology, sports management, and research methodology. Construct validity was examined through confirmatory factor analysis (CFA) in LISREL, and reliability was confirmed using Cronbach's alpha (0.87 for the civil society organizations construct and 0.91 for the social capital construct). A two-round Delphi technique was used to identify and validate the dimensions and components of the two constructs, with 20

experts in sociology, social sciences, and sports management selected purposefully. The first round used an open-ended questionnaire to extract components, and the second round used a closed-ended questionnaire with a Likert scale for consensus measurement; the consensus criterion was a Kendall's coefficient of concordance above 0.7.

Data analysis was conducted at both descriptive and inferential levels using SPSS and LISREL. At the descriptive level, mean, standard deviation, frequency, and percentage were used to describe the demographic characteristics of the sample and the status of the main research constructs. At the inferential level, the normality of data distribution was first examined using the Shapiro-Wilk test; due to non-normality, Spearman's correlation coefficient was used to examine the relationship between the dimensions of sports civil society organizations and the dimensions of social capital. The Friedman test was used to rank the influential factors, and confirmatory factor analysis in LISREL was used to assess the fit of the measurement model and construct validity. The significance level was set at 0.05 in all tests, and the research hypotheses were tested based on the obtained correlation coefficients.

Findings

The sample consisted of 380 lecturers and undergraduate students at Islamic Azad Universities in Tehran Province: 209 (55%) were male and 171 (45%) were female; 76 (20%) were lecturers and 304 (80%) were students. Descriptive findings showed that the mean score for the sports

civil society organizations construct was 3.86 (SD = 0.62) and for social capital was 3.74 (SD = 0.58), both above the midpoint. Among the dimensions of civil society organizations, effectiveness of CSOs (M = 3.90, SD = 0.59) and trust in CSOs (M = 3.85, SD = 0.65) had the highest means, while awareness and knowledge (M = 3.42, SD = 0.78) had the lowest. Among the dimensions of social capital, cohesion and solidarity (M = 3.88, SD = 0.61) had the highest mean and social trust (M = 3.62, SD = 0.68) the lowest. Standard deviations ranged from 0.58 to 0.78, indicating relatively balanced response dispersion and acceptable agreement among respondents.

Confirmatory factor analysis in LISREL indicated a good fit of the measurement model, with all standardized factor loadings at acceptable levels. In the civil society organizations construct, trust in CSOs had the highest factor loading (0.84), followed by effectiveness of CSOs (0.81), civic participation (0.78), and awareness and knowledge (0.72). In the social capital construct, social networks had the highest factor loading (0.82), followed by responsibility (0.80), social participation (0.79), social trust (0.76), and cohesion and solidarity (0.75). All factor loadings were statistically significant, confirming adequate construct validity and conceptual coherence of the model.

The Friedman test results showed that among the examined factors, social trust had the highest mean rank (7.138) and was identified by respondents as the most important factor. It was followed by effectiveness of CSOs (6.022), responsibility (6.014), civic participation

(5.286), cohesion and solidarity (4.932), social participation (4.768), trust in CSOs (3.928), social networks (3.724), and awareness and knowledge (3.188), which had the lowest mean rank.

Spearman correlation results showed that all correlation coefficients were positive. Within the civil society organizations construct, civic participation and trust in CSOs ($r = 0.675$), trust in CSOs and effectiveness of CSOs ($r = 0.685$), civic participation and effectiveness of CSOs ($r = 0.615$), and awareness and knowledge and trust in CSOs ($r = 0.615$) were relatively strong. Within the social capital construct, social networks and responsibility ($r = 0.660$), social trust and social networks ($r = 0.632$), social trust and responsibility ($r = 0.620$), social participation and social networks ($r = 0.619$), and cohesion and solidarity and social networks ($r = 0.642$) were high and significant. Between the two main constructs, coefficients ranged from 0.34 to 0.48—for example, effectiveness of CSOs and social trust ($r = 0.454$), trust in CSOs and social trust ($r = 0.416$), and civic participation and social trust ($r = 0.352$)—indicating a positive but moderate relationship. Overall, the findings confirmed all research hypotheses and showed a positive, direct, and significant relationship between sports civil society organizations and social capital ($r = 0.44$, $p < 0.01$). All four dimensions of CSO activity—participation, awareness, trust, and effectiveness—were significantly related to the dimensions of social capital ($p < 0.05$).

Conclusion

The results showed that all research hypotheses were confirmed and that there is a positive, direct, and significant relationship between sports civil society organizations and social capital. All four dimensions of participation, awareness, trust, and effectiveness were able to affect various dimensions of social capital. Accordingly, it can be concluded that sports civil society organizations have a high capacity to strengthen social relationships, increase public trust, develop participation, and create greater cohesion among young people. This conclusion can be summarized at two levels. At the structural level, sports civil society organizations play a "structural mediating" role by creating bridging networks, providing a platform for voluntary participation, and linking heterogeneous university groups. This role is effective when organizations can transcend closed in-group circles and build horizontal networks among students with different backgrounds—a finding consistent with international experience in post-crisis reconstruction. At the cognitive level, sports civil society organizations foster the internalization of cooperative norms by producing shared meanings, a university sports identity, and mutual trust. This dimension is the hard core of reconstruction; without trust and shared meanings, structural networks become ceremonial or competitive structures and lose their reconstructive capacity. In sum, sustainable reconstruction of social capital in the university sports community occurs precisely at the intersection of these two dimensions: sports civil society organizations can play a reconstructive role only when they simultaneously build

networks (structural) and produce meaning and trust (cognitive). Without this intersection, sport remains at best entertainment and at worst reproduces existing divides.

Based on the findings, practical recommendations are offered at two levels. For university vice-presidencies for cultural and social affairs: (1) facilitate and provide infrastructure for activities—allocate appropriate physical spaces for student sports activities, provide logistical support, and reduce administrative bureaucracy for registering and operating student NGOs; (2) strengthen organizational transparency—design a system for reporting the performance of sports CSOs so that annual financial and activity reports reduce ambiguity and consolidate the trust of students and lecturers; (3) hold promotional (awareness-raising) courses—given that awareness and knowledge had the lowest mean rank, hold specialized sessions titled "Civil Society, Sport, and Social Responsibility" in the first weeks of new student intake. For sports CSOs: (1) adopt a problem-oriented approach—address current university issues (e.g., students' mental health, social vitality, or the environment) instead of stereotypical actions, as tangible outputs increase perceived effectiveness; (2) use digital platforms for continuous interaction with students, creating space for dialogue and exchange between students and lecturers. For future research: (1) conduct similar studies in other universities and compare results; (2) examine the role of civil society organizations in rebuilding social capital in non-university contexts; (3) conduct longitudinal studies to examine

changes in social capital over time; (4) examine the effect of contextual variables (economic status, family conditions, cultural-social factors, and university environment) on the relationship between CSOs and social capital.

The present study had several limitations. First, it is cross-sectional and therefore does not allow definitive causal inference about the relationship between sports civil society organizations and social capital; individuals with higher social capital may selectively participate more in sports CSO activities. Second, data were collected through self-report, which increases the possibility of social desirability bias. Third, the study focused on Islamic Azad Universities in Tehran Province, and generalization to other universities or provinces should be made with caution. Fourth, the moderating effect of contextual variables was not empirically tested, and therefore the role of these variables in the relationship between the two main constructs remains unclear. Nevertheless, the findings provide an empirical framework for understanding the role of sports civil society organizations in rebuilding the structural and cognitive dimensions of social capital and can serve as a basis for future research.

Keywords: Civil Society Organizations, Social Capital, Structural–Cognitive Dimensions, University Sports Community, Participation, Trust.

Funding

This study received no funding from public, commercial, or nonprofit organizations.

Authors' Contributions

All authors have participated in designing, implementing and writing all parts of the present study.

Conflicts of Interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgement

We sincerely thank all the athletes who collaborated in this research.

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

از فروپاشی تا بازسازی: نقش سازمان‌های جامعه مدنی در بازسازی سرمایه اجتماعی و ابعاد ساختاری-شناختی آن در جامعه ورزش دانشگاهی

رضا حاجی شریفی^۱، مهرداد نوابخش^{۲*}، حامد محمدی^۳

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استاد جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۳. استادیار گروه مطالعات زن و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه ادیان و مذاهب، قم، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۲۰، تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۱۰/۲۹، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۰۳

* Corresponding Author: Mehrdad Navabakhsh, E-mail: navabakhsh@srbiau.ir

How to Cite: Haji Sharifi R., Navabakhsh M., Mohammadi H. (2026). From Collapse to Reconstruction: The Role of Civil Society Organizations in Rebuilding Social Capital and Its Structural-Cognitive Dimensions in the University Sports Community. Sport Psychology Studies, 15(58), 99-123. In Persian

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش سازمان‌های جامعه مدنی در بازسازی سرمایه اجتماعی و ابعاد ساختاری-شناختی آن در جامعه ورزش دانشگاهی انجام شد.

مواد و روش‌ها: این مطالعه از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری شامل تمامی مدرسان و دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان تهران بود که در فعالیت‌های ورزشی دانشگاهی مشارکت داشتند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر برآورد شد و پس از توزیع پرسشنامه، ۳۸۰ پرسشنامه قابل تحلیل بازگشت داده شد. برای تحلیل داده‌ها، ابتدا نرمال بودن توزیع با آزمون شاپیرو-ویلک بررسی شد و به دلیل غیرنرمال بودن، از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد. روایی محتوایی پرسشنامه توسط متخصصان و روایی سازه از طریق تحلیل عاملی تأییدی بررسی شد و پایایی با آلفای کرونباخ تأیید گردید.

یافته‌ها: نتایج نشان داد بین فعالیت کلی سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی و سرمایه اجتماعی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد ($P=0.01$). تمامی ابعاد فعالیت سازمان‌های جامعه مدنی (مشارکت، آگاهی، اعتماد و اثربخشی) با ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی، انسجام اجتماعی و هنجارهای همکاری) رابطه مثبت و معنادار داشتند ($P<0.05$). در بُعد ساختاری، سازمان‌های مدنی ورزشی از طریق ایجاد شبکه‌های فراگروهی و فراهم کردن بستر مشارکت داوطلبانه در فعالیت‌های ورزشی، پیوندهای افقی میان گروه‌های ناهمگن دانشگاهی را تقویت می‌کنند. در بُعد شناختی، این سازمان‌ها با تولید معانی مشترک، هویت ورزشی دانشگاهی و اعتماد متقابل، زمینه درونی‌سازی هنجارهای همکاری را فراهم می‌سازند. تحلیل عاملی تأییدی نیز برازش مطلوب مدل اندازه‌گیری و قابل قبول بودن بارهای عاملی همه ابعاد را نشان داد.

نتیجه‌گیری: سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی با تقویت مشارکت، آگاهی، اعتماد و اثربخشی، نقش مؤثری در بازسازی و ارتقای سرمایه اجتماعی در جامعه ورزش دانشگاهی ایفا می‌کنند. بنابراین، سیاست‌گذاری برای حمایت از این سازمان‌ها و تسهیل فعالیت‌های داوطلبانه ورزشی در دانشگاه‌ها می‌تواند به بازسازی ابعاد ساختاری و شناختی سرمایه اجتماعی کمک کند.

کلیدواژه‌ها: سازمان‌های جامعه مدنی، سرمایه اجتماعی، ابعاد ساختاری-شناختی، جامعه ورزش دانشگاهی، مشارکت، اعتماد.

مقدمه

سرمایه اجتماعی^۱ یکی از مفاهیم بنیادین در علوم اجتماعی معاصر است که به شبکه‌های روابط اجتماعی، اعتماد متقابل، هنجارهای مشترک و مشارکت اجتماعی میان افراد و گروه‌ها اشاره دارد. این مفهوم در دهه‌های اخیر به‌عنوان یکی از عوامل مهم توسعه اجتماعی، تقویت انسجام اجتماعی و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. وجود سرمایه اجتماعی قوی می‌تواند زمینه‌ساز همکاری، مشارکت مدنی و افزایش اعتماد در میان اعضای جامعه شود و در مقابل، ضعف آن می‌تواند به گسترش فردگرایی، بی‌اعتمادی و کاهش مشارکت اجتماعی منجر گردد. پیر بورديو سرمایه اجتماعی را مجموعه منابع واقعی یا بالقوه‌ای می‌داند که حاصل شبکه‌های بادوام از روابط تا حدودی نهادینه‌شده، آشنایی و شناخت متقابل، یا به بیان دیگر عضویت در یک گروه است؛ شبکه‌ای که هر یک از اعضای خود را از پشتیبانی سرمایه جمعی برخوردار می‌کند و آنان را مستحق «اعتبار» می‌سازد (تاج بخش، ۲۰۱۳). کلمن^۲ (۱۹۹۸) نیز سرمایه اجتماعی را نه یک شیء واحد، بلکه مجموعه‌ای از پارامترهای مختلف با ویژگی مشترک می‌داند که همه آن‌ها جنبه‌ای از یک ساخت اجتماعی را دربر می‌گیرند و کنش‌های معین افراد درون ساختار را تسهیل می‌کنند. یانگ و همکاران^۳ (۲۰۲۵) سرمایه اجتماعی را به مجموعه هنجارهای موجود در سیستم اجتماعی نظر دارد که موجب ارتقای سطح همکاری اعضا و کاهش هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌گردد.

سرمایه اجتماعی معمولاً به سه بعد تفکیک می‌شود: بعد ساختاری، بعد شناختی و بعد ارتباطی. بعد ساختاری به الگوهای عینی روابط، شبکه‌ها و پیوندهای میان افراد اشاره دارد؛ بعد شناختی به درک، زبان، روایت‌ها و معانی مشترک مربوط می‌شود؛ و بعد ارتباطی کیفیت روابط، اعتماد، تعهد و هنجارهای همکاری را دربر می‌گیرد. این تفکیک در محیط دانشگاهی نیز

کاربرد دارد: بعد ساختاری در قالب انجمن‌های علمی، تشکلهای دانشجویی، شبکه‌های همکاری بین‌دانشگاهی و حلقه‌های پژوهشی و ورزشی نمود می‌یابد؛ بعد شناختی در احساس هویت دانشگاهی، باورهای مشترک درباره رسالت علم و اعتماد به نهاد دانشگاه بازتاب می‌یابد؛ و بعد ارتباطی در کیفیت رابطه استاد-دانشجو، همکاری بین‌رشته‌ای و تعهد به اهداف مشترک دانشکده قابل مشاهده است (ژو و کاپلانیدو، ۲۰۱۸). در این میان، ورزش به‌عنوان یک عرصه اجتماعی فراگیر، ظرفیت ویژه‌ای برای تولید و بازسازی سرمایه اجتماعی دارد. باشگاه‌ها، انجمن‌ها و گروه‌های ورزشی دانشگاهی فضایی فراهم می‌کنند که در آن افراد از گروه‌های ناهمگن، خارج از سلسله‌مراتب رسمی، با یکدیگر تعامل می‌کنند (جسیم و سلیمی، ۲۰۲۶). پژوهش‌های کیفی درباره باشگاه‌های ورزشی اجتماعی نشان می‌دهد که مشارکت در این باشگاه‌ها ویژگی‌های ساختاری مشخصی تولید می‌کند: شبکه‌ها، احساس اجتماع، هنجارها و سازگاری اجتماعی. در جوامع پس از بحران، ضعف ساختاری سرمایه اجتماعی—به‌ویژه در ابعاد فراگروهی و پیونددهنده مهم‌ترین مانع در تبدیل مدیریت ورزشی به ابزاری مؤثر برای انسجام اجتماعی پایدار است (یانگ و همکاران، ۲۰۲۵، والست، ۲۰۰۸). مطالعه موردی عراق پس از داعش نشان می‌دهد که تسلط روابط درون‌گروهی نه تنها انسجام ایجاد نمی‌کند، بلکه می‌تواند تعارضات قومی را در ساختارهای ورزشی تشدید کند و مانع شکل‌گیری شبکه‌های فراگیر شود. بنابراین، پرسش اساسی این است که چه سازوکارهایی می‌تواند ورزش را از بازتولید شکاف‌ها به سمت بازسازی پیوندهای فراگروهی هدایت کند؟ پاسخ این پرسش را می‌توان در نقش سازمان‌های جامعه مدنی جستجو کرد. سازمان‌های جامعه مدنی به حوزه‌ای میان دولت و بازار اشاره دارند که در آن شهروندان به صورت داوطلبانه و مستقل از ساختارهای رسمی قدرت، در قالب انجمن‌ها، سازمان‌ها و تشکلهای مدنی فعالیت می‌کنند (ادوارز، ۲۰۱۴). این سازمان‌ها با فراهم آوردن بسترهای

⁴ Zhou & Kaplanidou

⁵ Walseth

⁶ Edwards

¹ Social Capital

² Coleman

³ Young et al.

اعتماد تعمیم‌یافته، صداقت مدنی و عضویت فعال در سازمان‌های غیردولتی—روند نزولی داشته‌اند (نوازی و هرسیچ، ۲۰۲۶). در سال ۲۰۲۰، حدود ۸۵ درصد پاسخ‌دهندگان افراد را به‌طور کلی غیرقابل اعتماد دانسته‌اند و نزدیک به ۹۰ درصد هیچ عضویت فعالی در سازمان‌های مدنی گزارش نکرده‌اند. این الگو نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی در ایران عمدتاً در قالب روابط درون‌گروهی و هویت‌های بسته ظاهر شده است—الگویی که به تعبیر پاتنام (۲۰۰۰)، گسترش سرمایه اجتماعی فراگروهی و انسجام اجتماعی گسترده‌تر را مختل می‌کند. در سطح دانشگاهی نیز پژوهش‌ها نشان می‌دهد مشارکت اجتماعی دانشجویان در برخی دانشگاه‌ها کمتر از سطح ملی است و اعتماد نهادی به دانشگاه در مقایسه با سایر نهادها پایین‌تر ارزیابی می‌شود (جاسم و سلیمی، ۲۰۲۶، ترکمانی و همکاران، ۲۰۲۵). در حوزه ورزش، این فرسایش پیامدهای مشخصی دارد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که کاهش سرمایه اجتماعی در جامعه، پیامدهای منفی در حوزه مشارکت ورزشی نیز به دنبال دارد و هرگونه کاهش در شبکه‌های اجتماعی، اعتماد و هنجارهای همکاری، مشارکت افراد در فعالیت‌های ورزشی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. مطالعه‌ای درباره رابطه سرمایه اجتماعی و مشارکت ورزشی در میان نوجوانان نشان داد که از میان ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی، مشارکت اجتماعی به‌طور معنادار بر میزان مشارکت ورزشی اثر می‌گذارد و در مجموع، سرمایه اجتماعی توانسته است بخش قابل‌توجهی از واریانس مشارکت ورزشی را تبیین کند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که فروپاشی سرمایه اجتماعی نه فقط یک مسئله انتزاعی، بلکه مانعی عملی برای مشارکت ورزشی—و به تبع آن، برای بازسازی پیوندهای اجتماعی از طریق ورزش—محسوب می‌شود (ژو و کاپلانیدو، ۲۰۱۸، اسلامی مرزن کلاته و همکاران، ۲۰۱۴).

در چنین شرایطی، بازسازی^۴ به معنای بازگرداندن ظرفیت ورزش برای ایفای نقش پیونددهنده و فراگروهی است. شواهد

مشارکت داوطلبانه، تعامل اجتماعی، فعالیت‌های جمعی و تقویت حس مسئولیت اجتماعی، می‌توانند زمینه شکل‌گیری روابط مبتنی بر اعتماد و همکاری را فراهم سازند. در محیط دانشگاهی، تشکلهای علمی، گروه‌های دانشجویی، انجمن‌های ورزشی و کانون‌های فرهنگی مصادیق سازمان‌های جامعه مدنی هستند. این سازمان‌ها از یک سو با ایجاد شبکه‌های افقی میان دانشجویان و استادان، بعد ساختاری سرمایه اجتماعی را تقویت می‌کنند و از سوی دیگر با تولید معانی مشترک، هویت جمعی و اعتماد متقابل، بعد شناختی آن را بازسازی می‌نمایند (تاکون، ۲۰۲۱). پاتنام^۲ (۲۰۰۰) و ترکمانی و همکاران (۲۰۲۵) معتقدند مشارکت در انجمن‌ها و سازمان‌های داوطلبانه، موجب شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی افقی، افزایش اعتماد اجتماعی و تقویت همکاری اجتماعی می‌شود. بر این اساس، عضویت و مشارکت فعال در سازمان‌های جامعه مدنی یکی از مهم‌ترین شاخص‌های تولید سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود. با این حال، تحولات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در سال‌های اخیر موجب تغییر در الگوهای تعامل اجتماعی و مشارکت مدنی جوانان شده است. در چنین شرایطی، پرسش از «فروپاشی» و «بازسازی» سرمایه اجتماعی در جامعه دانشگاهی اهمیت مضاعف می‌یابد. اصطلاح فروپاشی در اینجا به معنای فرسایش تدریجی سرمایه اجتماعی است: کاهش اعتماد نهادی، ضعف مشارکت داوطلبانه در فعالیت‌های ورزشی دانشگاهی، و شکاف میان ساختارهای رسمی ورزش دانشگاهی و شبکه‌های غیررسمی همکاری میان دانشجویان و استادان (گائو و همکاران، ۲۰۲۴، نوازی و هرسیچ، ۲۰۲۶).

شواهد تجربی درباره وضعیت سرمایه اجتماعی در ایران، این فرسایش را تأیید می‌کند. تحلیل داده‌های موج پنجم (۲۰۰۵) و هفتم (۲۰۲۰) پیمایش ارزش‌های جهانی نشان می‌دهد که اگرچه اعتماد به نهادهای عمومی از ۴۱٫۴ درصد به ۶۸ درصد افزایش یافته، اما سایر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی—مانند

^۴Reconstruction

^۱ Tacon

^۲ Putnam

^۳ Gao et al.

مشارکت است (گائو و همکاران، ۲۰۲۴، نقی پور گیوی و همکاران، ۲۰۲۱، مارلیر و همکاران، ۲۰۱۵).

با این حال، شواهد مستقیمی که نقش سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی را در بازسازی سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌های ایران بسنجد، بسیار محدود است. پژوهش‌های داخلی بیشتر بر سنجش رابطه سرمایه اجتماعی و مشارکت ورزشی در میان نوجوانان یا ورزشکاران متمرکز بوده‌اند تا بر نقش سازمان‌های مدنی به‌عنوان متغیر مستقل در فرآیند بازسازی. برای پر کردن این شکاف، پژوهش حاضر نه تنها رابطه کلی سرمایه اجتماعی و مشارکت ورزشی را در نظر می‌گیرد، بلکه نقش سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی را در دو بعد ساختاری (شبکه‌سازی فراگروهی و بستر مشارکت داوطلبانه) و شناختی (تولید اعتماد، هنجارهای همکاری و معانی مشترک) به‌طور مشخص در جامعه ورزش دانشگاهی—با تمرکز بر دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان تهران—بررسی می‌کند. در این میان، دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان تهران به دلیل گستردگی، تنوع جمعیت دانشجویی و نقش مهمی که در آموزش عالی کشور ایفا می‌کنند، بستر مناسبی برای مطالعه این فرآیند فراهم می‌کنند. این دانشگاه طیف گسترده‌ای از دانشجویان با پیشینه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی متفاوت را گرد هم می‌آورند و در عین حال، از ظرفیت بالایی برای فعالیت‌های داوطلبانه ورزشی برخوردارند. با این وجود، پژوهش‌های محدودی به بررسی نقش سازمان‌های جامعه مدنی در بازسازی سرمایه اجتماعی در جامعه ورزش دانشگاهی پرداخته‌اند؛ به‌ویژه پژوهش‌هایی که هم‌زمان ابعاد ساختاری و شناختی را در نظر بگیرند و نقش سازمان‌های مدنی ورزشی را به‌عنوان متغیر مستقل بسنجند. بیشتر پژوهش‌های موجود یا سرمایه اجتماعی دانشجویان را بدون متغیر سازمان مدنی سنجیده‌اند، یا نقش جامعه مدنی را در بسترهای غیرورزشی تحلیل کرده‌اند، یا بعد شناختی را در سازمان‌های غیردانشگاهی بررسی کرده‌اند. بر این اساس، مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که سازمان‌های جامعه مدنی چه نقشی

بین‌المللی نشان می‌دهد که سازمان‌های جامعه مدنی در بسترهای پس از بحران، زمانی که بتوانند فضاهای امن برای تعامل گروه‌های ناهمگن فراهم کنند، نقش مؤثری در بازسازی پیوندهای اجتماعی ایفا می‌کنند (گائو و همکاران، ۲۰۲۴). نمونه شاخص، سازمان ساختن جامعه میتروویکا^۱ در کوزوو است که پس از جنگ ۱۹۹۸-۱۹۹۹ به‌عنوان نخستین سازمان جامعه مدنی مردمی در میتروویکا تأسیس شد. این سازمان با ایجاد فضاهای امن برای تعامل جوانان آلبانیایی و صرب—از طریق برنامه‌هایی مانند مدرسه موسیقی راک میتروویکا که جوانان صرب، آلبانیایی، مقدونی و روما را گرد هم می‌آورد—توانست شکاف اعتماد میان گروه‌های قومی را کاهش دهد و الگوهای همکاری پایدار ایجاد کند. این تجربه نشان می‌دهد که بازسازی سرمایه اجتماعی از طریق فعالیت‌های مشترک—از جمله فعالیت‌های ورزشی—زمانی مؤثر است که سازمان‌های مدنی بتوانند تعاملات تکرارشونده و معنادار میان گروه‌های ناهمگن را تسهیل کنند (سیلوا-هاتچر، ۲۰۲۳^۲، اسلامی مرزن کلاته و همکاران، ۲۰۱۴). در بستر ورزش دانشگاهی، شواهد تجربی حاکی از آن است که مشارکت در فعالیت‌های ورزشی دانشگاهی می‌تواند شبکه‌های اجتماعی قوی و حس مشارکت جمعی ایجاد کند و از طریق تأثیر هنجارهای اجتماعی، افراد را به فعالیت بیشتر ترغیب نماید. مرور نظام‌مند پژوهش‌ها درباره نقش سرمایه اجتماعی در فعالیت بدنی دانشجویان نشان داد که بیشتر اشکال سرمایه اجتماعی مبتنی بر شبکه و حمایت—از جمله حمایت عاطفی، اطلاعاتی و عملی—اثر مثبت و معناداری بر فعالیت بدنی دانشجویان دارند و این اثر از طریق سازوکارهایی مانند الگوسازی، هنجارهای اجتماعی، حمایت عاطفی و انتشار اطلاعات اعمال می‌شود. این یافته‌ها مبنای تجربی مهمی برای این استدلال فراهم می‌کند که بازسازی سرمایه اجتماعی در جامعه ورزش دانشگاهی، نه فقط یک آرمان هنجاری، بلکه فرآیندی قابل سنجش و وابسته به کیفیت روابط و ساختارهای

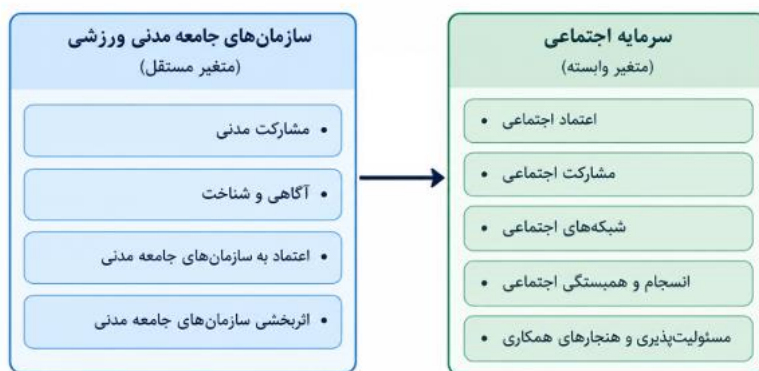
^۱Marlier et al.

^۱Community Building Mitrovica

^۲Silva Huxter

سرمایه‌های انسانی جامعه، نقش اساسی در آینده اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی کشور دارند و تقویت سرمایه اجتماعی در میان آنان می‌تواند زمینه‌ساز مشارکت فعال‌ترشان در فعالیت‌های اجتماعی و مدنی شود. سوم، سازمان‌های جامعه مدنی می‌توانند به‌عنوان نهادهایی مستقل و مشارکت‌محور، نقش مهمی در تقویت روابط اجتماعی و افزایش اعتماد اجتماعی ایفا کنند و بررسی نقش آن‌ها در بازسازی سرمایه اجتماعی می‌تواند به شناخت بهتر ظرفیت‌های موجود در جامعه برای تقویت مشارکت مدنی کمک کند. چهارم، ورزش به‌عنوان یک عرصه فراگیر و کم‌هزینه، ظرفیت بالایی برای ایجاد تعاملات فراگروهی و بازسازی پیوندهای اجتماعی دارد و مطالعه آن در بستر دانشگاهی می‌تواند سیاست‌گذاران را در طراحی برنامه‌های مؤثرتر یاری رساند. از این رو، انجام پژوهش حاضر می‌تواند به درک بهتر نقش سازمان‌های جامعه مدنی در تقویت سرمایه اجتماعی جوانان کمک کرده و زمینه ارائه پیشنهادهایی برای ارتقای مشارکت اجتماعی و مدنی در جامعه فراهم سازد.

در بازسازی سرمایه اجتماعی و ابعاد ساختاری-شناختی آن در جامعه ورزش دانشگاهی دارند و این نقش از دیدگاه مدرسان و دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان تهران چگونه ارزیابی می‌شود؟ هدف کلی پژوهش، بررسی نقش سازمان‌های جامعه مدنی در بازسازی سرمایه اجتماعی در جامعه ورزش دانشگاهی است و اهداف فرعی شامل بررسی تأثیر فعالیت‌های این سازمان‌ها بر میزان اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی، انسجام اجتماعی و هنجارهای همکاری، و نیز بررسی دیدگاه مدرسان و دانشجویان درباره نقش این سازمان‌ها در تقویت سرمایه اجتماعی است. اهمیت و ضرورت انجام این پژوهش از چند جنبه قابل تبیین است. نخست، سرمایه اجتماعی یکی از عناصر کلیدی در تقویت انسجام اجتماعی و توسعه پایدار به شمار می‌رود و جوامعی که از سطح بالاتری از سرمایه اجتماعی برخوردارند، معمولاً از میزان اعتماد اجتماعی، مشارکت مدنی و همکاری اجتماعی بیشتری بهره‌مند هستند. دوم، جوانان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش درباره رابطه سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی و سرمایه اجتماعی در جامعه ورزش دانشگاهی

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی-همبستگی است. در این پژوهش از روش‌های کمی برای

روش پژوهش

= کاملاً مخالفم تا ۵ = کاملاً موافقم). این بخش شامل دو سازه اصلی بود.

۱. سازه سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی با چهار بعد: مشارکت مدنی، آگاهی و شناخت، اعتماد به سازمان‌های جامعه مدنی، و اثربخشی سازمان‌های جامعه مدنی.

۲. سازه سرمایه اجتماعی با پنج بعد: اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی، انسجام و همبستگی، و مسئولیت‌پذیری (هنجارهای همکاری).

روایی محتوایی پرسشنامه توسط پنج نفر از متخصصان حوزه جامعه‌شناسی، مدیریت ورزشی و روش تحقیق تأیید شد. روایی سازه نیز از طریق تحلیل عاملی تأییدی و بررسی بارهای عاملی انجام شد. نتایج تحلیل عاملی تأییدی در نرم‌افزار لیزرل نشان داد که مدل اندازه‌گیری پژوهش از برازش مطلوبی برخوردار است و شاخص‌های مشاهده‌پذیر توانسته‌اند سازه‌های پنهان مورد نظر را به‌خوبی تبیین کنند. بارهای عاملی استاندارد شده برای تمامی ابعاد در سطح قابل قبول قرار داشت. بارهای عاملی استاندارد شده برای تمامی ابعاد در سطح قابل قبول قرار داشتند: در سازه سازمان‌های جامعه مدنی، بعد اعتماد به سازمان‌های جامعه مدنی با بار عاملی ۰,۸۴ بالاترین سهم را در تبیین سازه اصلی داشت و پس از آن اثربخشی سازمان‌های جامعه مدنی با ۰,۸۱، مشارکت مدنی با ۰,۷۸ و آگاهی و شناخت با ۰,۷۲ قرار گرفتند. در سازه سرمایه اجتماعی نیز ابعاد شبکه‌های اجتماعی با ۰,۸۲، مسئولیت‌پذیری با ۰,۸۰، مشارکت اجتماعی با ۰,۷۹، اعتماد اجتماعی با ۰,۷۶ و انسجام و همبستگی با ۰,۷۵ به‌ترتیب بیشترین تا کمترین بار عاملی را داشتند. همه این بارهای عاملی از نظر آماری معنادار بودند و در مجموع، روایی سازه مناسب و انسجام مفهومی مدل را تأیید کردند. پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد. مقادیر آلفای کرونباخ برای سازه سازمان‌های جامعه مدنی ۰,۸۷ و برای سازه سرمایه اجتماعی ۰,۹۱ به دست آمد که بیانگر پایایی مطلوب ابزار است. برای شناسایی و اعتبارسنجی ابعاد و مؤلفه‌های سازمان‌های جامعه مدنی و سرمایه اجتماعی، از تکنیک دلفی در دو دور استفاده شد. جامعه خبرگان شامل ۲۰ نفر از متخصصان حوزه

گردآوری و تحلیل داده‌ها استفاده شد. طرح پژوهش به‌گونه‌ای است که امکان بررسی رابطه بین فعالیت سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی (به‌عنوان متغیر مستقل) و ابعاد ساختاری-شناختی سرمایه اجتماعی (به‌عنوان متغیر وابسته) را در جامعه ورزش دانشگاهی فراهم می‌کند. از آنجا که هدف پژوهش، بررسی همبستگی بین متغیرها است، از طرح همبستگی استفاده شده است. جامعه آماری شامل تمامی مدرسان و دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان تهران در سال ۱۴۰۴ بود که در زمان انجام پژوهش در فعالیت‌های ورزشی دانشگاهی (اعم از ورزش‌های همگانی، قهرمانی، انجمن‌های ورزشی دانشجویی و برنامه‌های ورزشی فوق‌برنامه) مشارکت داشتند یا با این فعالیت‌ها در ارتباط بودند. انتخاب این جامعه از آن رو انجام شد که دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان تهران به دلیل گستردگی، تنوع جمعیت دانشجویی و تعدد واحدهای دانشگاهی، بستر مناسبی برای مطالعه تنوع شبکه‌های اجتماعی و الگوهای مشارکت ورزشی فراهم می‌کنند. برای تعیین حجم نمونه، از فرمول کوکران برای جامعه نامعین استفاده شد. با سطح اطمینان ۹۵ درصد، حداکثر خطای مجاز ۵ درصد و نسبت موفقیت ۵۰ درصد، حجم نمونه ۳۸۴ نفر برآورد شد. برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شد. بدین منظور، جامعه آماری به دو طبقه اصلی شامل مدرسان و دانشجویان دوره کارشناسی تقسیم شد و سپس از هر طبقه، با توجه به سهم آن در جامعه، نمونه به‌صورت تصادفی انتخاب شد. از میان ۳۸۴ پرسشنامه توزیع شده، ۳۸۰ پرسشنامه قابل تحلیل بازگردانده شد که نرخ بازگشت ۹۸,۹ درصد را نشان می‌دهد.

ابزار

در این پژوهش از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. پرسشنامه شامل دو بخش اصلی بود:

بخش اول: سؤالات جمعیت‌شناختی شامل جنسیت، وضعیت (مدرس/دانشجو)، سابقه فعالیت ورزشی و میزان مشارکت در فعالیت‌های ورزشی دانشگاهی و بخش دوم شامل گویه‌های مربوط به متغیرهای پژوهش در طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت (از ۱

دو طبقه مدرسان و دانشجویان تقسیم شد و از هر طبقه، با توجه به سهم آن در جامعه، نمونه به صورت تصادفی انتخاب شد.

مرحله چهارم، توزیع و گردآوری پرسشنامه:

پرسشنامه‌ها به صورت حضوری و در برخی موارد الکترونیکی در واحدهای دانشگاهی مختلف دانشگاه آزاد اسلامی استان تهران توزیع شد. پیش از تکمیل، هدف پژوهش و محرمانگی پاسخ‌ها به پاسخ‌دهندگان توضیح داده شد و رضایت آگاهانه آنان اخذ گردید. از میان ۳۸۴ پرسشنامه توزیع شده، ۳۸۰ پرسشنامه قابل تحلیل بازگردانده شد (نرخ بازگشت ۹۹/۸ درصد).

مرحله پنجم، پالایش و آماده‌سازی داده‌ها: پس از گردآوری، پرسشنامه‌های ناقص حذف شدند و داده‌های ۳۸۰ پرسشنامه سالم وارد نرم‌افزار اس.پی.اس.اس. شد. سپس نرمال بودن توزیع داده‌ها با آزمون شاپیرو-ویلک بررسی شد و با توجه به غیرنرمال بودن توزیع، از ضریب همبستگی اسپیرمن برای تحلیل رابطه بین متغیرها استفاده شد.

روش‌های پردازش داده‌ها

داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزارهای اس.پی.اس.اس. و لیزرل در دو سطح توصیفی و استنباطی تحلیل شدند. در سطح توصیفی، میانگین، انحراف معیار، فراوانی و درصد برای توصیف ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه و وضعیت سازه‌های اصلی پژوهش به کار رفت. در سطح استنباطی، ابتدا نرمال بودن توزیع داده‌ها با آزمون شاپیرو-ویلک بررسی شد و با توجه به غیرنرمال بودن توزیع، از ضریب همبستگی اسپیرمن برای بررسی رابطه بین ابعاد سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی و ابعاد سرمایه اجتماعی استفاده شد؛ همچنین برای رتبه‌بندی عوامل مؤثر از آزمون فریدمن و برای بررسی برازش مدل اندازه‌گیری و روایی سازه از تحلیل عاملی تأییدی در نرم‌افزار لیزرل بهره گرفته شد. سطح معناداری در همه آزمون‌ها ۰/۰۵ در نظر گرفته شد و فرضیه‌های پژوهش بر اساس ضرایب همبستگی به دست‌آمده مورد آزمون قرار گرفتند.

یافته‌ها

توصیف ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه

جامعه‌شناسی، علوم اجتماعی، روانشناسی ورزشی و مدیریت ورزشی بود که به صورت هدفمند انتخاب شدند. معیار انتخاب خبرگان شامل داشتن حداقل پنج سال سابقه پژوهش یا تدریس در حوزه مربوطه و تمایل به مشارکت در پژوهش بود. در دور اول، پرسشنامه بازپاسخ برای استخراج مؤلفه‌ها استفاده و در دور دوم، پرسشنامه بسته‌پاسخ با طیف لیکرت برای اجماع‌سنجی به کار رفت. معیار اجماع، ضریب توافق کندال بالاتر از ۰/۷۰ بود.

روش اجرا

فرآیند اجرای پژوهش حاضر در چند مرحله متوالی انجام شد:

مرحله اول: طراحی و اعتبارسنجی ابزار: ابتدا با مرور ادبیات نظری و پژوهش‌های پیشین، ابعاد و مؤلفه‌های سازه‌های «سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی» و «سرمایه اجتماعی» استخراج شد. سپس برای شناسایی و اعتبارسنجی این ابعاد، تکنیک دلفی در دو دور با مشارکت ۲۰ نفر از متخصصان حوزه جامعه‌شناسی، علوم اجتماعی و مدیریت ورزشی اجرا شد. در دور اول، پرسشنامه بازپاسخ برای استخراج مؤلفه‌ها به کار رفت و در دور دوم، پرسشنامه بسته‌پاسخ با طیف لیکرت برای اجماع‌سنجی استفاده شد. معیار اجماع، ضریب توافق کندال بالاتر از ۷/۰ بود. پس از تأیید ابعاد، پرسشنامه محقق‌ساخته در دو بخش جمعیت‌شناختی و گویه‌های متغیرها طراحی شد.

مرحله دوم: بررسی روایی و پایایی: روایی محتوایی پرسشنامه توسط پنج نفر از متخصصان تأیید شد. روایی سازه از طریق تحلیل عاملی تأییدی و بررسی بارهای عاملی در نرم‌افزار لیزرل انجام شد و پایایی با ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۷) برای سازه سازمان‌های جامعه مدنی و ۰/۹۱ برای سازه سرمایه اجتماعی تأیید گردید.

مرحله سوم، تعیین جامعه و نمونه: جامعه آماری شامل تمامی مدرسان و دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان تهران بود که در فعالیتهای ورزشی دانشگاهی مشارکت داشتند. حجم نمونه با فرمول کوکران ۳۸۴ نفر برآورد شد. نمونه‌گیری به روش تصادفی طبقه‌ای انجام شد: جامعه به

نمونه آماری این پژوهش شامل ۳۸۰ نفر از مدرسان و دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان تهران بود. از این تعداد، ۲۰۹ نفر (۵۵ درصد) مرد و ۱۷۱ نفر (۴۵ درصد) زن بودند. همچنین ۷۶ نفر (۲۰ درصد) مدرس و ۳۰۴ نفر (۸۰ درصد) دانشجو بودند.

تحلیل توصیفی متغیرهای اصلی پژوهش

به منظور بررسی وضعیت سازه‌های اصلی پژوهش و ابعاد تشکیل‌دهنده آن‌ها، از شاخص‌های توصیفی شامل میانگین و انحراف معیار استفاده شد. با توجه به اینکه مقیاس اندازه‌گیری گویه‌ها بر اساس طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت تنظیم شده است، هرچه میانگین به عدد ۵ نزدیک‌تر باشد، بیانگر وضعیت مطلوب‌تر آن متغیر در جامعه مورد بررسی خواهد بود.

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی سازه‌های اصلی و ابعاد آن‌ها

سازه / بعد	انحراف معیار	میانگین	وضعیت (تفسیر)
سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی	۰,۶۲	۳,۸۶	بالاتر از متوسط
مشارکت مدنی	۰,۷۱	۳,۵۵	متوسط به بالا
آگاهی و شناخت	۰,۷۸	۳,۴۲	متوسط
اعتماد به سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی	۰,۶۵	۳,۸۵	خوب
اثربخشی سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی	۰,۵۹	۳,۹۰	خوب
سرمایه اجتماعی	۰,۵۸	۳,۷۴	خوب
اعتماد اجتماعی	۰,۶۸	۳,۶۲	متوسط به بالا
مشارکت اجتماعی	۰,۷۲	۳,۸۱	متوسط به بالا
شبکه‌های اجتماعی	۰,۶۴	۳,۶۹	متوسط به بالا
انسجام و همبستگی	۰,۶۱	۳,۸۸	خوب
مسئولیت‌پذیری	۰,۶۷	۳,۷۰	متوسط به بالا

۰,۵۸ تا ۰,۷۸ قرار دارد که نشان‌دهنده پراکندگی نسبتاً متعادل پاسخ‌ها و توافق نسبی مناسب میان پاسخ‌دهندگان در ارزیابی متغیرهای پژوهش است.

نتایج تحلیل عاملی تأییدی

نتایج تحلیل عاملی تأییدی در نرم‌افزار لیزرل نشان داد که مدل اندازه‌گیری پژوهش از برازش مطلوبی برخوردار است و شاخص‌های مشاهده‌پذیر توانسته‌اند سازه‌های پنهان مورد نظر را به‌خوبی تبیین کنند. بارهای عاملی استاندارد شده برای تمامی ابعاد در سطح قابل قبول قرار داشت که بیانگر روایی سازه

نتایج نشان می‌دهد که میانگین سازه سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی ۳,۸۶ و میانگین سازه سرمایه اجتماعی ۳,۷۴ است که هر دو بالاتر از حد متوسط قرار دارند. در میان ابعاد سازمان‌های جامعه مدنی، اثربخشی سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی با میانگین ۳,۹۰ و اعتماد به سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی با میانگین ۳,۸۵ بالاترین وضعیت را دارند، در حالی که آگاهی و شناخت با میانگین ۳,۴۲ پایین‌ترین وضعیت را نشان می‌دهد. در میان ابعاد سرمایه اجتماعی نیز انسجام و همبستگی با میانگین ۳,۸۸ بالاترین و اعتماد اجتماعی با میانگین ۳,۶۲ پایین‌ترین وضعیت را دارند. همچنین انحراف معیارها در بیشتر ابعاد بین

اجتماعی داشت که نشان‌دهنده اهمیت پیوندها و تعاملات اجتماعی در شکل‌گیری این سازه است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی مفهومی چندبعدی است و تنها به اعتماد یا مشارکت محدود نمی‌شود، بلکه مجموعه‌ای از روابط، تعلق اجتماعی، همبستگی و تعهد جمعی را دربر می‌گیرد.

رتبه‌بندی عوامل مؤثر (آزمون فریدمن)

همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، از میان عوامل مورد بررسی، اعتماد اجتماعی با بالاترین میانگین رتبه در جایگاه نخست قرار گرفته و از دید پاسخ‌دهندگان مهم‌ترین عامل شناخته شده است. پس از آن، اثربخشی سازمان‌های جامعه مدنی و مسئولیت‌پذیری در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در مقابل، آگاهی و شناخت کمترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده و در آخرین جایگاه قرار گرفته است. به‌طور کلی، این نتایج نشان می‌دهد که بین عوامل مختلف از نظر میزان اهمیت، تفاوت قابل‌توجهی وجود دارد.

مناسب و انسجام مفهومی مدل است. در سازه سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی، ابعاد مشارکت مدنی (۰,۷۸)، آگاهی و شناخت (۰,۷۲)، اعتماد به سازمان‌های جامعه مدنی (۰,۸۴) و اثربخشی این سازمان‌ها (۰,۸۱) همگی سهم معناداری در تبیین سازه اصلی داشتند. در این میان، بعد اعتماد از بار عاملی بالاتری برخوردار بود و نشان داد که اعتماد پاسخ‌دهندگان به این نهادها، مهم‌ترین مؤلفه در ارزیابی جایگاه آن‌ها به شمار می‌رود. همچنین اثربخشی سازمان‌های جامعه مدنی نیز نقش برجسته‌ای داشت که بیانگر اهمیت کارآمدی و عملکرد واقعی این نهادها در ذهن افراد مورد مطالعه است. هرچند بعد آگاهی و شناخت نسبت به سایر ابعاد بار عاملی پایین‌تری داشت، اما همچنان در محدوده قابل قبول قرار گرفت.

در بخش سرمایه اجتماعی نیز ابعاد اعتماد اجتماعی (۰,۷۶)، مشارکت اجتماعی (۰,۷۹)، شبکه‌های اجتماعی (۰,۸۲)، انسجام و همبستگی (۰,۷۵) و مسئولیت‌پذیری (۰,۸۰) همگی از بار عاملی مناسب و معنادار برخوردار بودند. در میان این ابعاد، شبکه‌های اجتماعی نقش برجسته‌تری در تبیین سرمایه

جدول ۲: رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر اساس آزمون فریدمن

رتبه	عامل	میانگین رتبه
۱	اعتماد اجتماعی	۱۳۸/۷
۲	اثربخشی سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی	۰۲۲/۶
۳	مسئولیت‌پذیری	۰۱۴/۶
۴	مشارکت مدنی	۲۸۶/۵
۵	انسجام و همبستگی	۹۳۲/۴
۶	مشارکت اجتماعی	۷۶۸/۴
۷	اعتماد به سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی	۹۲۸/۳
۸	شبکه‌های اجتماعی	۷۲۴/۳
۹	آگاهی و شناخت	۱۸۸/۳

نتایج همبستگی اسپیرمن بین ابعاد

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، همه ضرایب همبستگی مثبت هستند؛ یعنی هرچه یکی از ابعاد افزایش پیدا کند، ابعاد دیگر نیز به‌طور کلی تمایل به افزایش دارند. بنابراین، بین همه مؤلفه‌های مورد بررسی رابطه هم‌جهت وجود دارد.

الف) همبستگی‌های درون‌سازه‌ای سازمان‌های

جامعه مدنی ورزشی: بین ابعاد مربوط به سازمان‌های جامعه مدنی، ضرایب همبستگی نسبتاً بالا دیده می‌شود. مشارکت مدنی و اعتماد به سازمان‌های جامعه مدنی ($r=0.675$)، اعتماد به سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی و اثربخشی سازمان‌های جامعه ورزشی ($r=0.685$)، مشارکت مدنی و اثربخشی سازمان‌های جامعه ورزشی ($r=0.615$)، و آگاهی و شناخت و اعتماد به سازمان‌های جامعه ورزشی ($r=0.615$) از جمله این روابط هستند. این نتایج نشان می‌دهد که ابعاد مربوط به سازمان‌های جامعه مدنی با هم همبستگی متوسط رو به قوی دارند و از نظر مفهومی نیز به‌خوبی به هم متصل‌اند. به‌ویژه، رابطه بین اعتماد به سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی و اثربخشی سازمان‌های جامعه مدنی قوی‌ترین رابطه در این بخش است.

ب) همبستگی‌های درون‌سازه‌ای سرمایه اجتماعی:

در بخش سرمایه اجتماعی نیز ضرایب همبستگی بالا و معنادار است: شبکه‌های اجتماعی و مسئولیت‌پذیری ($r=0.660$)،

اعتماد اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی ($r=0.632$)، اعتماد اجتماعی و مسئولیت‌پذیری ($r=0.620$)، مشارکت اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی ($r=0.619$) و انسجام و همبستگی و شبکه‌های اجتماعی ($r=0.642$). این الگو نشان می‌دهد که ابعاد سرمایه اجتماعی نیز به‌صورت منسجم با یکدیگر حرکت می‌کنند و یک ساختار یکپارچه را تشکیل می‌دهند.

ج) همبستگی بین دو سازه اصلی: روابط بین دو گروه اصلی در حدود ۰,۳۴ تا ۰,۴۸ قرار دارند. برای نمونه، اثربخشی سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی و اعتماد اجتماعی ($r=0.454$)، اعتماد به سازمان‌های جامعه ورزشی و اعتماد اجتماعی و مشارکت مدنی و اعتماد اجتماعی ($r=0.352$). این یافته‌ها نشان می‌دهد که هرچه افراد نگاه مثبت‌تری به سازمان‌های جامعه ورزشی داشته باشند، سطوح بالاتری از سرمایه اجتماعی نیز در آن‌ها مشاهده می‌شود؛ اما این رابطه در حد متوسط است، نه خیلی شدید. به بیان روشن‌تر، هرچه ادراک مثبت‌تری از سازمان‌های جامعه مدنی وجود داشته باشد، احتمالاً سطح سرمایه اجتماعی هم بالاتر خواهد بود. این نتیجه می‌تواند پشتوانه خوبی برای مدل نظری پژوهش باشد.

جدول ۳. ماتریس همبستگی اسپیرمن بین ابعاد سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی و سرمایه اجتماعی

ابعاد	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱. مشارکت مدنی	۱,۰۰۰	۰,۵۲۰	۰,۶۷۵	۰,۶۱۵	۰,۳۵۲	۰,۴۴۴	۰,۴۳۷	۰,۴۱۵
۲. آگاهی و شناخت	۰,۵۲۰	۱,۰۰۰	۰,۶۱۵	۰,۵۷۹	۰,۴۰۵	۰,۴۰۴	۰,۴۲۷	۰,۳۹۸
۳. اعتماد به سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی	۰,۶۷۵	۰,۶۱۵	۱,۰۰۰	۰,۶۸۵	۰,۴۱۶	۰,۴۵۰	۰,۴۷۸	۰,۴۷۲
۴. اثربخشی سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی	۰,۶۱۵	۰,۵۷۹	۰,۶۸۵	۱,۰۰۰	۰,۴۵۴	۰,۴۳۲	۰,۴۴۲	۰,۴۰۰
۵. اعتماد اجتماعی	۰,۳۵۲	۰,۴۰۵	۰,۴۱۶	۰,۴۵۴	۱,۰۰۰	۰,۴۵۴	۰,۶۳۲	۰,۶۰۴
۶. مشارکت اجتماعی	۰,۴۴۴	۰,۴۰۴	۰,۴۵۰	۰,۴۳۲	۰,۴۵۴	۱,۰۰۰	۰,۶۱۹	۰,۵۹۸

۰,۴۳۷	۰,۴۲۷	۰,۴۷۸	۰,۴۴۲	۰,۶۳۲	۰,۶۱۹	۱,۰۰۰	۰,۶۶۰
۰,۴۱۵	۰,۳۸۹	۰,۴۷۲	۰,۴۰۰	۰,۶۰۴	۰,۵۹۸	۰,۶۶۰	۱,۰۰۰

۷. شبکه‌های اجتماعی

۸. انسجام و همبستگی

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش سازمان‌های جامعه مدنی در بازسازی سرمایه اجتماعی و ابعاد ساختاری-شناختی آن در جامعه ورزش دانشگاهی انجام شد. یافته اصلی پژوهش نشان داد که بین فعالیت سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی و سرمایه اجتماعی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد و همه ابعاد فعالیت این سازمان‌ها—مشارکت مدنی، آگاهی و شناخت، اعتماد و اثربخشی—با ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی—اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی، انسجام و همبستگی، و مسئولیت‌پذیری—رابطه مثبت و معنادار دارند. این یافته با چارچوب نظری پاتنام همخوان است که معتقد است مشارکت در انجمن‌ها و سازمان‌های داوطلبانه، موجب شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی افقی، افزایش اعتماد اجتماعی و تقویت همکاری اجتماعی می‌شود (گتو و همکاران، ۲۰۲۴، پوتنام، ۲۰۰۰). همچنین با یافته‌های پژوهش‌های داخلی همسو است؛ برای نمونه، حسینی و کریمی (۲۰۱۹) نشان دادند که مشارکت دانشجویان در فعالیت‌های انجمن‌های علمی و تشکل‌های دانشجویی موجب افزایش تعاملات اجتماعی، تقویت حس تعلق به دانشگاه و توسعه شبکه‌های ارتباطی می‌شود، و کالنتری و همکاران (۲۰۱۶) نیز تأکید کردند که فعالیت‌های فرهنگی، علمی و اجتماعی در محیط دانشگاه می‌تواند به تقویت روابط اجتماعی، افزایش اعتماد متقابل و توسعه شبکه‌های اجتماعی در میان دانشجویان کمک کند.

در بعد ساختاری، یافته‌ها نشان داد که سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی از طریق ایجاد شبکه‌های فراگروهی و فراهم کردن بستر مشارکت داوطلبانه در فعالیت‌های ورزشی، پیوندهای افقی میان گروه‌های ناهمگن دانشگاهی را تقویت می‌کنند. این یافته با نتایج پژوهش جاسم و سلیمی (۲۰۲۶) همخوان است که نشان

دادند ضعف ساختاری سرمایه اجتماعی—به‌ویژه در ابعاد فراگروهی و پیونددهنده مهم‌ترین مانع در تبدیل مدیریت ورزشی به ابزاری مؤثر برای انسجام اجتماعی پایدار در جوامع پس از بحران است. همچنین با تجربه سازمان ساختن جامعه میتروریکا در کوزوو همسو است که با ایجاد فضاهای امن برای تعامل جوانان آلبانیایی و صرب از طریق برنامه‌های ورزشی، توانست شکاف اعتماد میان گروه‌های قومی را کاهش دهد و الگوهای همکاری پایدار ایجاد کند (سیلوا-هاتچر، ۲۰۲۳، اسلامی مرزن کلاته و همکاران، ۲۰۱۴). در بستر دانشگاهی ایران نیز، این یافته نشان می‌دهد که انجمن‌های ورزشی دانشجویی و تشکل‌های مدنی ورزشی می‌توانند به‌عنوان فضای واسط میان ساختار رسمی دانشگاه و شبکه‌های غیررسمی دانشجویان عمل کنند و از این طریق، خلأ شبکه‌سازی فراگروهی را پر کنند.

در بعد شناختی، یافته‌ها حاکی از آن است که سازمان‌های مدنی ورزشی با تولید معانی مشترک، هویت ورزشی دانشگاهی و اعتماد متقابل، زمینه درونی‌سازی هنجارهای همکاری را فراهم می‌سازند. این یافته با نتایج تحلیل عاملی تأییدی پژوهش حاضر نیز همخوان است: در سازه سازمان‌های جامعه مدنی، بُعد اعتماد با بار عاملی ۰,۸۴ بالاترین سهم را در تبیین سازه داشت و در سازه سرمایه اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی با بار عاملی ۰,۸۲ برجسته‌ترین بُعد بود. این نتایج نشان می‌دهد که اعتماد و شبکه‌های اجتماعی، هسته سخت فرآیند بازسازی هستند و بدون آن‌ها، مشارکت ساختاری به بوروکراسی تشریفاتی تبدیل می‌شود. پژوهش‌های داخلی نیز تأیید می‌کنند که بعد شناختی سرمایه اجتماعی—شامل باورها، معانی مشترک و هنجارهای همکاری—پیش‌بین انگیزش و تعهد اعضای هیئت علمی است و بنابراین، سازمان‌های مدنی که بتوانند تعاملات غیررسمی و

می‌توانند نرخ مشارکت و در پی آن، سرمایه اجتماعی ساختاری را ارتقا دهند. در مقابل، اعتماد اجتماعی بالاترین جایگاه را در رتبه‌بندی فریدمن داشت که نشان می‌دهد از دید پاسخ‌دهندگان، اعتماد همچنان محوری‌ترین مؤلفه سرمایه اجتماعی است و هرگونه مداخله برای بازسازی سرمایه اجتماعی باید ابتدا بر اعتمادسازی متمرکز شود. مدل مفهومی پژوهش، متغیرهای زمینه‌ای (وضعیت اقتصادی، شرایط خانوادگی، عوامل فرهنگی-اجتماعی و محیط دانشگاهی) را به‌عنوان تعدیل‌گر در رابطه بین سازمان‌های جامعه مدنی و سرمایه اجتماعی در نظر گرفته بود. هرچند در تحلیل‌های این پژوهش، اثر تعاملی این متغیرها به‌طور جداگانه آزمون نشد، اما یافته‌های توصیفی و پراکندگی پاسخ‌ها نشان می‌دهد که ادراک پاسخ‌دهندگان از سرمایه اجتماعی و سازمان‌های مدنی یکسان نیست و احتمالاً تحت تأثیر شرایط زمینه‌ای متفاوت قرار دارد. این نکته، ضرورت پژوهش‌های آینده را برای آزمون تجربی اثر تعدیل‌گر این متغیرها برجسته می‌سازد. نتایج پژوهش نشان داد که همه فرضیه‌های پژوهش تأیید شده‌اند و بین سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی و سرمایه اجتماعی رابطه‌ای مثبت، مستقیم و معنادار وجود دارد. از میان ابعاد مختلف، هر چهار بعد مشارکت، آگاهی، اعتماد و اثربخشی توانستند بر ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی اثرگذار باشند. بر این اساس، می‌توان نتیجه گرفت که سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی ظرفیت بالایی برای تقویت روابط اجتماعی، افزایش اعتماد عمومی، توسعه مشارکت و ایجاد انسجام بیشتر در میان جوانان دارند. این نتیجه در دو سطح قابل جمع‌بندی است. در بُعد ساختاری، سازمان‌های مدنی ورزشی با ایجاد شبکه‌های فراگروهی، فراهم کردن بستر مشارکت داوطلبانه و پیوند دادن گروه‌های ناهمگن دانشگاهی، نقش واسطه‌ای ساختاری را ایفا می‌کنند. این نقش زمانی مؤثر است که سازمان‌ها بتوانند از دایره بسته هم‌گروهی فراتر روند و شبکه‌های افقی میان دانشجویان با پیشینه‌های مختلف بسازند—یافته‌ای که با تجربه بین‌المللی بازسازی پس از بحران هم‌خوان است. در بُعد شناختی، سازمان‌های مدنی ورزشی با تولید معانی مشترک، هویت ورزشی

معناساز میان استادان و دانشجویان را تسهیل کنند، مستقیماً بر این بعد اثر می‌گذارند.

یافته‌های پژوهش حاضر با شواهد بین‌المللی درباره نقش ورزش در بازسازی سرمایه اجتماعی نیز همسو است. مرور نظام‌مند گائو و همکاران (۲۰۲۴) نشان داد که سرمایه اجتماعی—به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی قوی، حمایت خانواده و دوستان، و انسجام اجتماعی بالا—به‌طور معناداری با سطوح بالاتر فعالیت بدنی در دانشجویان دانشگاه مرتبط است و این اثر از طریق سازوکارهایی مانند الگوسازی، هنجارهای اجتماعی، حمایت عاطفی و انتشار اطلاعات اعمال می‌شود. همچنین گزارش کامروون (۲۰۲۶) نشان داد که ۸۷ درصد شرکت‌کنندگان بهبود انسجام اجتماعی در جوامع محلی خود را گزارش کرده‌اند. تجربه پروژه STAR در لیبریا پس از جنگ داخلی نیز نشان داد که سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند از طریق ورزش، ارزش‌هایی مانند خودانضباطی، صداقت و احترام را تقویت کنند و چارچوبی برای صلح‌سازی جامعه‌محور فراهم آورند (رووکود، ۲۰۲۵). این شواهد، مبنای تجربی این استدلال را تقویت می‌کند که بازسازی سرمایه اجتماعی از طریق ورزش، نه یک آرمان هنجاری، بلکه فرآیندی قابل سنجش و وابسته به کیفیت روابط و ساختارهای مشارکت است.

توصیفی نشان داد که میانگین سازه سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی و سرمایه اجتماعی بالاتر از حد متوسط است، اما در میان ابعاد، آگاهی و شناخت پایین‌ترین وضعیت را داشت. این یافته با نتایج آزمون فریدمن نیز هم‌خوان است که در آن آگاهی و شناخت در آخرین رتبه قرار گرفت. این وضعیت نشان می‌دهد که هرچند سازمان‌های مدنی ورزشی در ایجاد اعتماد و اثربخشی ادراک‌شده نسبتاً موفق بوده‌اند، اما در آگاهی‌بخشی به دانشجویان درباره فرصت‌ها و کارکردهای خود ضعیف‌تر عمل کرده‌اند. این شکاف، یک نقطه مداخله سیاستی روشن را نشان می‌دهد: اگر دانشگاه‌ها و سازمان‌های مدنی ورزشی بتوانند آگاهی دانشجویان—به‌ویژه دانشجویان جدیدالورود—را درباره فرصت‌های مشارکت داوطلبانه ورزشی افزایش دهند، احتمالاً

^۲Rookwood

^۱UNDP Cameroon

برای افزایش مشارکت و آگاهی، پیشنهاد می‌شود سازمان‌های مدنی ورزشی از پلتفرم‌های دیجیتال برای تعامل مستمر با دانشجویان استفاده کنند؛ علاوه بر اطلاع‌رسانی، فضایی برای گفتگو و تبادل نظر میان دانشجویان و مدرسان ایجاد شود.

پژوهش حاضر با چند محدودیت مواجه بود. نخست، این پژوهش مقطعی است و بنابراین امکان استنباط علی قطعی درباره رابطه بین سازمان‌های مدنی ورزشی و سرمایه اجتماعی را فراهم نمی‌کند؛ ممکن است افراد با سرمایه اجتماعی بالاتر به‌طور انتخابی‌تر در فعالیتهای سازمان‌های مدنی ورزشی مشارکت کنند. دوم، داده‌ها بر اساس خودگزارشی پاسخ‌دهندگان گردآوری شد که احتمال سوگیری مطلوبیت اجتماعی را افزایش می‌دهد. سوم، پژوهش بر دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان تهران متمرکز بود و تعمیم نتایج به سایر دانشگاه‌ها یا سایر استان‌ها باید با احتیاط انجام شود. چهارم، اثر تعدیل‌گر متغیرهای زمینه‌ای به‌طور تجربی آزمون نشد و بنابراین، نقش این متغیرها در رابطه بین دو سازه اصلی نامشخص باقی ماند. با این وجود، یافته‌های پژوهش چارچوبی تجربی برای درک نقش سازمان‌های مدنی ورزشی در بازسازی ابعاد ساختاری و شناختی سرمایه اجتماعی فراهم می‌کند و می‌تواند مبنای پژوهش‌های آینده قرار گیرد.

ملاحظات اخلاقی

این پژوهش مطابق اصول اخلاقی پژوهش در علوم ورزشی انجام شده است. کلیه شرکت‌کنندگان با رضایت آگاهانه در مطالعه حضور داشته‌اند.

تشکر و قدردانی

از تمامی افرادی که در اجرای این پژوهش همکاری کردند، صمیمانه قدردانی می‌شود. همچنین از اساتید راهنما و مشاور به دلیل ارائه بازخوردهای علمی ارزشمند سپاسگزاری می‌گردد.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

دانشگاهی و اعتماد متقابل، زمینه درونی‌سازی هنجارهای همکاری را فراهم می‌سازند. این بعد، هسته سخت بازسازی است؛ زیرا بدون اعتماد و معانی مشترک، شبکه‌های ساختاری به ساختارهای تشریفاتی یا رقابتی تبدیل می‌شوند و ظرفیت بازسازی‌کننده خود را از دست می‌دهند. در مجموع، بازسازی پایدار سرمایه اجتماعی در جامعه ورزش دانشگاهی، دقیقاً در نقطه تلاقی این دو بعد رخ می‌دهد: سازمان‌های مدنی ورزشی زمانی می‌توانند نقش بازسازی‌کننده ایفا کنند که هم‌زمان شبکه بسازند (ساختاری) و معنا و اعتماد تولید کنند (شناختی). بدون این تلاقی، ورزش در بهترین حالت سرگرمی باقی می‌ماند و در بدترین حالت، شکاف‌های موجود را بازتولید می‌کند.

بر اساس یافته‌های پژوهش و به منظور ارتقای جایگاه سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی و بازسازی سرمایه اجتماعی در جامعه ورزش دانشگاهی، راهکارهایی در دو سطح کاربردی و پژوهشی ارائه می‌شود. از آنجا که یافته‌ها نشان داد بین مشارکت مدنی و سرمایه اجتماعی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد، دانشگاه‌ها باید از نقش نظارتی صرف فاصله گرفته و به نقش تسهیل‌گر تغییر موضع دهند. اختصاص فضاهای فیزیکی مناسب برای فعالیتهای ورزشی دانشجویی، حمایت‌های لجستیکی و کاهش بوروکراسی‌های اداری برای ثبت و فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد دانشجویی، اولین گام برای افزایش نرخ مشارکت است. آنجا که اعتماد به سازمان‌های جامعه مدنی بالاترین بار عاملی را در تبیین سازه سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی داشت، پیشنهاد می‌شود سامانه‌ای برای گزارش‌دهی عملکرد سازمان‌های جامعه مدنی ورزشی طراحی شود تا گزارش‌های سالانه مالی و فعالیت‌ها، ابهام را کاهش داده و اعتماد دانشجویان و مدرسان را تثبیت کند. اثربخشی سازمان‌ها زمانی افزایش می‌یابد که به‌جای اقدامات کلیشه‌ای، به مسائل مبتلابه روز دانشگاه (مانند سلامت روان دانشجویان، نشاط اجتماعی یا محیط زیست) بپردازند. خروجی ملموس فعالیت‌های سازمان‌ها، خودبه‌خود باعث افزایش اثربخشی در نگاه مخاطبان می‌شود.

References

1. Christos A. and Cary Wu.(2020).How Social Capital Helps Communities Weather the COVID-19. Available at:Editorial office, London Publishing: polity.
2. Eslami Marzankolatheh, M. M., Moosavi, S. J. & Khoshfar, G. (2014). Relationship between Social Capital and Participation in Sports Activities (Case: Womens in Gorgan). *Social Capital Management*, 1(2), 139–159. In Persian <https://doi.org/10.22059/jscm.2014.53459>
3. Freeland-Fisher, J. (2019). Networks of support and opportunity: Exploring innovative relationshipcentered designs. San Mateo, CA: Christensen Institute. Presentation to Bill & Melinda Gates Foundation.
4. Gao Z, Chee CS, Dev Rdo, Li F, Li R, Gao J, Liu Y. (2024). Exploring the role of social capital in enhancing physical activity among college and university students: A systematic review. *PLoS One*,19(11):e0314610. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0314610>
5. Grootaert, C., Narayan, D., Jones, V. N. Woolcock, M. (2004). Measuring social capital: An integrated questionnaire. The World Bank.
6. Hamdan,H., Yusof, F. Azziyati Marzukhi, M.(2020). Social Capital and Quality of Life in Urban Neighborhoods High Density Housing. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 153(21): 169–179.
7. Hofstede, G. (2021). Dimensionalizing cultures, The Hofstede model in Context. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.10.051>
8. Jackson, M. O. (2019). A typology of social capital and associated network measures. *Social Choice and Welfare*, <https://doi.org/10.1007/s00355-01189-3>.
9. Jasim, O. M. Salimi, M. (2026). Strengthening Bridging and Linking Social Capital through Sports Activities in Post-Crisis Societies: Future-Oriented Scenarios for Iraq by 2050. *Social Capital Management*, 13(2), 103–116. In Persian <https://doi.org/10.22059/jscm.2026.409393.2646>
10. Lee, S., Chung, J.E and Park, N. (2018). School of Commu Network Environments and Well-Being: An Examination of Personal Network Structure, Social Capital, and Perceived Social Support, *Journal of Health Communication*, 18: 22-31. <https://doi.org/10.1080/10410236.2016.1242032>
11. Makridis, C.A and Wu, C(2021). How social capital helps communities weather the COVID-19 pandemic. *Plos One* 16(9): e0258021. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0258021>
12. Marlier M, Van Dyck D, Cardon G, De Bourdeaudhuij I, Babiak K, Willem A. (2015). Interrelation of Sport Participation, Physical Activity, Social Capital and Mental Health in Disadvantaged Communities: A SEM-Analysis. *PLoS One*. 10(10):e0140196. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0140196>
13. Naghipour Givi, B., Rouzfarakh, A. & Naderian, F. (2021). The Identification of the Antecedents and Consequences of Social Capital in Sports Through a Meta-

- Analysis Approach. *Social Capital Management*, 8(4), 583–608. <https://doi.org/10.22059/jscm.2021.331117.2216>
14. Navazeni, A. Harsij, H. (2026). Strengthening Social and Political Capital: Lessons from World Values Survey Evidence and Iran's Policy Guidelines. *Strategic Studies of Culture*, 6(1), 49–94. <https://doi.org/10.22083/scsj.2025.543808.1303>
 15. Ntvoli A., Stavropoulou G., Anagnostou G., Papadopoulos P., Zourladani A., Giaginis C., Alexandris K. (2026) Can social capital motivate individuals to continue exercising? the case of group extreme conditioning program training. *Front. Sports Act. Living* 8:1792083. <https://doi.org/10.3389/fspor.2026.1792083>
 16. Offe, C and Fuchs, S. (2002). A Declin of Social Capital ? The Germani Case" Published in Putnam, Robert D, (2002), *Democracy in flux: The EVOLUTION of Social Capital in Contemporary Sosity*, NEW YORK: Oxford Univercity Press.
 17. Peter, C. (2020). *Defining and Measuring Social Capital for Young People*. available at: www.search-institute.org Prosperity. New York: Free Press.
 18. Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
 19. Ratten, V. (2010). The future of sports management: A social responsibility, philanthropy and entrepreneurship perspective. *Journal of Management & Organization*, 16(4), 488–494. <https://doi.org/10.1017/S183336720000192X>
 20. Silva Huxter, C. (2023). Spaces for Peace: Women's Agency in Mitrovica, Kosovo. In: Biekart, K., Kontinen, T., Millstein, M. (eds) *Civil Society Responses to Changing Civic Spaces*. EADI Global Development Series. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-23305-0_7
 21. Suryanto, T., Thalassinios, I.E. (2017). Cultural Ethics and Consequences in Whistle-Blowing among Professional Accountants: An Empirical Analysis. *Journal of Applied Economic Sciences*, 6(52): 1725-1731.
 22. Tacon, R. (2021). *Social Capital and Sport Organisations* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429284946>
 23. Turkmani, E. M., Nassif, N., Houhou, K., Włodarczyk, A., & Javid, M. (2025). Social capital building through mega-sporting events: Did the Qatar 2022 World Cup foster bonding, bridging, and linking social capital?. *International Review for the Sociology of Sport*, 60(5), 847–873. <https://doi.org/10.1177/10126902241238308>
 24. Vynke, V., De Clercq, B., Stevens, V., Costongs, C., Barbareschi, G., Jonsson, S. H., Curvo, S. D., Kebza, V., Currie, C, & Maes, L. (2013). Does neighbourhood social capital aid in leveling the social gradient in the health and well-being of children and adolescents? A literature review. *BMC Public Health*, 13(5): 65-83. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-65>

25. Walseth, K. (2008). Bridging and bonding social capital in sport—experiences of young women with an immigrant background. *Sport, Education and Society*, 13(1), 1–17.
<https://doi.org/10.1080/13573320701780498>
26. Young, D., Block, K., Gibbs, L. (2025). Developing social capital through sport? The case for an intersectional lens. *International Review for the Sociology of Sport*, 60(4), 634-649.
<https://doi.org/10.1177/10126902241278743>
27. Zhou, R., Kaplanidou, K. (2018). Building social capital from sport event participation: An exploration of the social impacts of participatory sport events on the community. *Sport Management Review*, 21(5), 491–503.
<https://doi.org/10.1016/j.smr.2017.11.001>